

**KATTA VA TAYYORLOV YOSHDAGI BOLALAR BILISH JARAYONLARINI
SHAKLLANTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISHNING AHAMIYATI**

Sharapova Sohiba

Annotatsiya: Ushbu maqola 6-7 yoshli bolalarning bilish jarayonlari va ularni rivojlantirishda texnologiyalar, turli faoliyatlardan foydalanish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha yoshdagi bolalar, bilish jarayonlari, o'rganish, bolashaxsi, o'yin, faoliyat, rivojlanish, xulqatvor, muhit, kognitiv, qobiliyat, ma'lumot.

Inson ongi bir qarashda yaxlit narsa, aslida u ayrim alohida jarayonlardan iborat. Shuning uchun ham atrof-muhitni, o'zimizni bilishimizga imkon beruvchi ongni o'rganish uchun uni alohida psixik jarayonlarga bo'lib o'rgana boshlaganlar. Bu jarayonlar — sezgilar, idrok, xotira, diqqat, tafakkur, nutq va boshqalardir. Bu jarayonlar shu qadar bir-birlari bilan bog'liqlik, birini ikkinchisiz tasavvur qilishning o'zi qiyin. Masalan, ko'rib idrok qilib turgan narsangizni fikrlamay ko'ringchi, uning mohiyatini bilasizmi? Diqqat bilan ko'rgan yoki o'qigan matningizni eslab qolasiz. Yoki biror narsa to'g'risida fikrlash uchun bizga bir vaqtda ham ilgari idrok obrazlari, ham eslab qolish mahoratimiz, ham ichki nutqimiz, irodamiz va diqqat kerak bo'ladi. Xattoki, tasodifan qo'limizga kirib ketgan zirapchaga bergan reaksiyamiz ham emotsiyalardan tashqari, o'sha narsaning bu yerda qanday paydo bo'lganligi kabi qator tafakkur jarayonlarini keltirib chiqaradi.

Murakkab kompyuter texnikasi chiqqandan keyin odamning o'z psixik jarayonlariga qiziqishi yanada ortdi. Endi ma'lumotlarni qabul qilish (an'anaviy idrok deb ataluvchi jarayonga o'xshash), ularni qayta ishlash (tafakkurga o'xshash) va uni saqlash (xotira) haqida ko'p gapiradigan bo'lib qoldik. Lekin bu insondagi tabiiy jonli jarayonlar ahamiyati va tarbiyasi masalasini yanada yuqori ko'tardi.

Psixologiya sohasida eksperimental ishlarning muvaffiqiyatli amalga oshirilishi aslida inson psixikasi kompyuterdan ko'ra murakkabligi va odam anglagan ma'lumotlaridan ko'proq narsalarni idrok qilib, qabul qilishini isbotladi. Masalan, maxsus asboblar yordamida aslida odam ko'rmayotgan, his qilmayotgan juda kuchsiz signallar ham fiziologik reaksiyalarni keltirib chiqarayotganligi qayd etildi. Masalan, shu narsa aniqlanganki, odam kino ko'rayotganda bir sekundda 24 kadri idrok qiladi va biror tasvir ko'z

o`ngida gavdalanadi. Psixologlar shunday eksperiment qilishdi: kunlarning birida o`ziga xos tasvir namoyon etildi. 24 ta kadr o`rniga 25 kadr berib, o`sha 25-kadrda «Koka-kola iching» degan yozuv berildi. Tabiiy, oddiy idrok bu bitta kadrdni ilg`amaydi. Lekin kinoteatr bufetida ushbu ichimlikni ichish kadrdan keyin 18 foizga oshgan. Demak, aslida ong bu ma'lumotni qabul qilgan, lekin real anglash, oydinlashuv ro`y bermagan ekan.

Analogik xolat xotiramizda ham tez-tez ro`y beradi. Kimnidir uchratib qolamizda, o`ylanamiz: qayerda ko`rgan ekanman? hech eslolmaysiz, lekin yuzi, ko`zi va boshqa sifatlari tanishday. Buni ham shunday izohlash lozimki, odam ko`rgan-kechirganlari aslida miyada saqlanadi, biz ong sohasiga ayrimlarinigina chiqara olamiz. Faqat, kasal bo`lib yoki biror narsadan qattiq tashvishga tushganimizda kallamizga har xil o`y-fikrlar kelaveradi. o`shalar aslida bor narsalarning beixtiyor tiklanishi.

Ongdagi ma'lumotlarning aslida miyamizdagilardan kamligining asosiy sababi — odam har qanday ma'lumotni saralab, tanlab qabul qiladi, o`zi uchun «ahamiyatsiz» deb baholagan narsaga diqqat ham qilmaydi, esga tushirmaydi ham. U o`z ongida barcha mavjud ma'lumotni o`ziga xos tarzda qayta ishlaydi, o`zgartiradi. Shuning uchun ham har bir inson o`ziga xos va qaytarilmasdir-individualdir, deyiladi. Bilish jarayonlardagi individuallik sabablarini tushunish uchun eng muhim bilish jarayonlari bilan tanishamiz. Bilish jarayonning ta'rifi odamlarning yangi ma'lumotlarni qanday o'rganishi, xotiralarni shakllantirishi va qaror qabul qilishini ko'rsatadi. Bilish jarayonini kuzatishda ishlatiladigan bir nechta bosqichlar mavjud. Ularga quyidagilar kiradi:

- Sezgi-tashqi va ichki omillarni organizm orqali his qilish
- Diqqat - diqqatni jamlash qobiliyati
- Nutq – yozma yoki og`zaki til orqali muloqot qilish va fikr bildirish qobiliyati
- O`rganish – yangi axborotni qabul qilish, uni qayta ishlash va oldingi bilimlar bilan birlashtirish qobiliyati
- Xotira - o'rganilgan ma'lumotlarni keyinroq olish uchun saqlash
- Idrok - sezgilar orqali ma'lumot olish va bu ma'lumotlardan reaksiya yoki javob berish uchun foydalanish
- Tafakkur - muammolarni hal qilish, fikr yuritish va qaror qabul qilish qobiliyati.

3 yoshdan 7 yoshgacha organizmning intensiv o'sishi davom etadi. Bosh miya og'irligi 1350g-gacha etadi, ikkinchi signal sistemasi rivojlanadi. Bolaning ijtimoiy holati o'zgaradi. 3 yoshdan 7 yoshgacha barcha bilish

jarayonlari o'sadi, sezgirlik kuchayadi, bola sensor etalonlarni o'zlashtiradi, xotiraning hajmi o'sadi. Ilk bolalik davrida ko'rgazmali harakatli tafakkur va sekin-asta mantiqiy tafakkur shakllari etakchi rol o'ynay boshlaydi. Bolaning tafakkuri turli faoliyatlarda, xususan, o'yin faoliyatida rivojlanadi. Predmetlarni ularning ramzlari bilan almashtirish yuz beradi. Bilish jarayonlari va o'yin faoliyati bola nutqini rivojlantiradi. Bolaning nutqi holatliy xarakterga ega, maktabgacha yosh davrining oxiriga kelib esa u o'z ona tilini, grammatik tuzilishini yaxshi o'zlashtiradi, ichki nutq paydo bo'ladi, nutq alohida faoliyat tarzida shakllanadi.

Bola shaxsining rivojlanishida ham o'zgarishlar yuz beradi. Uning shaxsiy xulq atvori faolligida esa motivlar iarxiyasi paydo bo'la boshlaydi. O'zining va tengdoshlarining ishlarini baholay boshlaydi. Shu tarzda o'z-o'zini baholash yuzaga keladi. Bu davrda xotira, fikrlash tasavvur qilish jaroyonlari kuchli rivojlanadi, intizom paydo bo'ladi, miya po'stlog'i juda ko'p shartli bog'lanishlar vujudga keladi. Yurak mushaklari qon bilan yaxshi ta'minlanadi, bosh miya, ayniqsa, boshning peshona qismi kattalashadi. Bilishga doir ruhiy jarayon — sezgi, idrok, xotira, xayol, tafakkur, shuningdek, nutqni rivojlantirish aqliy tarbiyaning muhim vazifasidir.

Tevarak-atrofni bilish sezgi va idrokdan boshlanadi. Ularning rivojlanganlik darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, borliqni bilib olish imkoniyati shunchalik ko'p bo'ladi. Shuning uchun bolalar bog'chasida sensor tarbiyaga katta e'tibor beriladi.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda nutqni rivojlantirish alohida rol o'ynaydi. Inson o'z fikrlarini ifodalash va boshqalarning fiqlarini tushunish uchun ona tilidan foydalanadi. Nutqni egallash bolaga bevosita va bavoita (hi-koya, badiiy asar, tarbiyachining tushuntirishi va h. k.) yo'l bilan borliq haqida bilimlar hosil qilishga imkon beradi. Bolalar bog'chasida lug'at boyligini oshirish, so'zning grammatik tuzilishini shakllantirish, bog'lanishli nutqni rivojlantirish vazifalari hal etiladi. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda ongli ravishda eslab qolish qobiliyati tarkib topadi, xotira hajmi kengayadi; vazifa — ixtiyoriy diqqatni mashq qildirish, uni foydali bilimlar bilan boyitishdan iborat. Maktabgacha ta'lim - maktabgacha yoshdagi bolalar qiziqishi, iqtidori, individual ruhiy va jismoniy xususiyatlari, madaniy ehtiyojlarini inobatga olgan holda hamda bolada ma'naviy me'yorlarni shakllanishi, hayotiy va ijtimoiy tajriba egallanishini ko'zda tutgan har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan yaxlit jarayon hisoblanadi. Bolaning bilish jarayonlarini rivojlanishida uning muhiti katta rol o'ynaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish jarayonlarining rivojlanishida quyidagilar o'ta muhim hisoblanadi

- ota-onalarning ishtiroki ya'ni bola o'sib rivojlanayotgan muhit;
- sog'lom uyqu (bolaning etarlicha dam olishini ta'minlash bilish jarayonlari rivojlanishining muhim qismidir);
- Oziqlanish (yod, temir, magniy, sink, vitamin B12 va omega-3 kabi vitamin va mineralllar);
- O'quv materiallarini mustahkam esda saqlab qolish;
- Takrorlash va mashq qildirish;
- Tanaffus
- Jismoniy mashqlar

Bolaning bilish jarayonlarini rivojlanishida uning muhiti katta rol o'ynaydi va barqarorlik birinchi o'rinda turadi .Oziqlanish miya rivojlanishi uchun juda muhimdir va yod, temir,magniy, sink, vitamin B12 va omega-3 kabi oziq moddalar bilish jarayonlarini rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Bundan tashqari, suvsizlanish idrokga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ya.A.Komenskiy "izchillikka rioya qilib o'qitish lozim, toki bugun, o'rganilgan ilmlar kecha o'rganilganlarni mustahkamlasin, erta o'rganiladiganlarga zamin hozirlasin" degan edi. Ma'lumki, puxta o'zlashtirishning harakterli belgisi mustahkam esda saqlab qolishdir, boshqacha qilib aytganda, bu tamoyil o'quvchilarning xotira faoliyati, ya'ni o'quv materiallarini esda qoldirish, esda saqlash va qayta esga tushurish kabi xotira jarayoni faoliyatiga bog'liqdir.

Takrorlash va mashq qildirishning mustaqil va alohida -alohida o'qitish metodi sifatida ishlatiladigan usul va vositalarining turi xilma - xildir. Biroq gap puxta o'zlashtirishning didaktik asoslari ustida borar ekan, takrorlashning bilimlarni xotirada saqlab qolishdagi ahamiyatini ko'rib o'tish maqsadga muvofiqdir. Maktabgacha yoshdagi bolalar odatda televizor tomosha qilish tufayli ingliz, matematika va fanlar bo'yicha turli foydali bilimlarga ega bo'ladilar va o'z tengdoshlari erishgan fan,madaniyat,sport sohalaridan erishgan yutuqlarini ham kuzatib boradilar. Albatta, bu borada ota-onalar va tarbiyachilar bolalarning ekran ortidagi vaqtini mazmunli o'tqazishini nazorat qilishi,vaqtini cheklashlari kerak. Amerika Pediatriya Akademiyasi kuniga ikki soatdan kamroq vaqtni ekran ortida o'tkazishni tavsiya qiladi.

Tanaffus miyani mustahkamlash uchun zarurdir.Bilish jarayonlarining kengayishi bevosita tanaffuslarga bog'liq. Bundan tashqari, jismoniy mashqlar ham bilish jarayonining rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi. Kichkintoylar va bolalarning bilish jarayonlarini rivojlantirish uchun 17 ta eng yaxshi faoliyat

Quyida bilish jarayonlarini kuchaytirish uchun tavsiya etilgan tadbirlar ro'yxati keltirilgan. Foydalanish qulayligi uchun ular yoshga qarab ro'yxatga olingan.

Yangi tug'ilgan chaqaloqlar

Piagetning fikriga ko'ra, yangi tug'ilgan chaqaloqlar hayotning birinchi oylarida yangi ob'ektni ko'rishlari mumkin, lekin uni darhol unutadi.

1. O'yinchoqlar

Yangi tug'ilgan chaqaloqlar bilan kuzatishlar olib borilgan bo'lib bunda belanchak tepasida oddiy naqshlar va maxsus o'yinchoqlar osib qo'yish yangi tug'ilgan chaqaloqlarning ko'rish qobiliyatini oshirishga yordam beradi.

Kichkintoylarga diqqatini qaratish uchun biror narsa berish ularni yangi yo'llar bilan harakat qilishga undashi mumkin.

2. Chaqiriqlar

Ko'z harakatini va kuzatuvni rag'batlantirish uchun chaqaloqning yuzidan taxminan 8-12 dyum uzoqlikda bo'g'liq yoki chaqaloqning e'tiborini tortadigan biron bir narsani ushlab turing, diqqatini unga qaratishini kuting, so'ng uni sekin yon tomondan boshqa tomonga siljiting.

Ularning ko'zlari ob'ektning harakatini kuzatishi kerak. Bir necha martadan so'ng, chaqaloq o'tib ketayotgan narsaga zarba berishi mumkin, bu esa qo'l va ko'zni muvofiqlashtirishni rivojlantirishga yordam beradi.

3. Bekinmoq va qidirmoq (Bekinmashoq)

"Peekaboo" o'yini, o'yinchoqlar yoki biror shaxs bilan bekinmashoq o'yini bolada bilish jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Misol uchun, bola bekinmashoq o'ynaganda, u boshqa birovning ob'ekt haqidagi bilim darajasi ularniki bilan bir xil emasligini tushunishning boshlang'ich bosqichida bo'ladi. Bu, ayniqsa, haqiqiy ijtimoiy xatti-harakatlar uchun juda muhimdir.

4. Oilaviy suratlar

Xotira ustida ishlashda oilaviy voqealar aks etgan suratlar videolarini tomosha qildirish yoki o'zlariga taniqli yuzlarining fotosuratlarini ko'rish orqali chaqaloqlarga xotirasini mustahkamlashga yordam berish mumkin.

Kichkintoylar

Tasavvuriy o'yin bolalar uchun ramziy fikrlash, aql nazariyasi va qarama-qarshi fikr yuritish uchun foydali usuldir. Go'yo qiziq o'yin bola uchun sof o'yin-kulgi bo'lib ko'rinsa-da, bilish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish bilan aniq aloqalar mavjud.

5. Qo'g'irchoqlar

Bolaga qo'g'irchoq teatri qo'ying yoki qo'g'irchoq bilan hayoliy o'yinlarni o'ynang.

6. Choy ziyofatlari

Go'yo o'ynang. Telefonda bir-biri bilan gaplashish, choy ziyofatini tashkil qilish, plastik bolg'a yordamida bloklardan uy qurish yoki o'yinchoq

oshxonasida ovqat pishirish kabi real hayotdagi narsalarning o'yinchoqlaridan foydalanish bolaga umumiy harakatlarni taqlid qilishga imkon beradi.

7. Qo'shiqlar kuylang

Qo'shiqlar ko'plab maktabgacha yoshdagi bolalarda umumiy element hisoblanadi va bu to'g'ri. Qo'shiq va harakatni birlashtirish bilish jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, qo'shiq kuylash pedagogik va didaktik vosita bo'lib, o'quv dasturini kengaytiradi.

"Daraxtda sakrab o'ynayotgan maymunlar" va "Devorga ilingan 100 shisha " kabi orqaga hisoblashni o'z ichiga olgan qo'shiqlarni ijro ettirish maqsadga muvofiqdir. (3-6 yoshli bolalarga tavsiya etiladi.)

8. Labirintlar

Labirintlar bola xotirasi va bosh miyaning ijro etuvchi funktsiyani mashq qildirishga yordam beradi va bilish jarayonlarini rivojlantiradi. Ular ishtirokchidan fazoviy o'rganish va xotirani muvofiqlashtirishni, oldindan fikrlashni, idrok etishni, rejalashtirishni, qaror qabul qilishni va umumiy fikrlashni faollashtirishni talab qiladi.

9. Boshqotirmalar

Jigsa boshqotirmalari bolalarning fazoviy qobiliyatlari va muammolarni hal qilish strategiyalarini rivojlantirishga yordam beradi bu esa bilish jarayonlarini rivojlanishga yordam beradi.

10. Maxsus o'yinlar

Ishchi xotira kichik hajmdagi ma'lumotlarni osongina kirishi mumkin bo'lgan shaklda saqlash bo'lganligi sababli, u nafaqat o'rganish va ta'lim, balki bilish jarayonlarini rivojlanishga ham asos bo'lishi ta'kidlangan.

Xotira, diqqatni jamlash va moslashtirish o'yinlari bolalarning bilish jarayonlarini rivojlanishini rag'batlantirish uchun qiziqarli va oson mashg'ulotlardir.

11. Stroop effektlil o'yinlar

Stroop effekti faoliyati boshqa rangda yozilgan so'zni o'qish yoki haqiqiy so'zni emas, balki siyoh rangini aytishni o'z ichiga oladi. Bu diqqat va e'tiborni talab qiladi.

Stroop shuni aniqladiki, odamlar turli rangdagi siyohda bosilgan rang nomidagi so'zlarni siyoh rangi so'zga mos keladiganidan ko'ra sekinroq o'qiydilar. Masalan, qizil siyoh bilan yozilgan "sariq" so'zini o'qish odatda sariq siyoh bilan yozilgan "sariq" so'zini o'qishdan ko'ra ko'proq vaqt oladi.

12. Hayotiy savollar

Bolalarning fikrlash, mulohaza yuritish, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish, innovatsiya qilish va yaratishda bilim, ko'nikma va qadriyatlarini

qo'llash qobiliyatini nozik sozlash uchun yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarini rag'batlantirish muhimdir.

Fikrlashning turli darajalarining ierarxik tasnifi bo'lgan Bloom taksonomiyasi bo'yicha aniqdan mavhumgacha bo'lgan savollar yuqori darajadagi fikrlashni rag'batlantirishi mumkin.

Tahlil qilishni talab qiladigan real hayotdagi savollarni bering. "Xavfsizlik kamarini taqish nega muhim?" kabi tanqidiy fikrlashni o'z ichiga olgan savollarni bering. yoki "Nima uchun shifokorga tashrif buyurishimiz kerak?" Bunday savollarni berish muammoni hal qilishga undaydi.

13. Tovushlar

Bu nima shovqin? Qushlar, asboblar yoki qog'oz va shu kabi turli xil tovushlarni eshitishni yoki o'ynashni mashq qildiring va boladan tovush nimaga tegishli ekanligini aniqlashini so'rang.

14. Yuqori darajali savollar

"Ha/yo'q" javoblari variant bo'la olmaydigan yuqori darajadagi savollardan foydalaning. Misollar o'quvchidan tasvirlash, yaratish, sintez qilish va hokazolarni talab qiladigan ko'rsatmalarni o'z ichiga olishi mumkin.

15. Rebus jumboqlari

Ushbu qiziqarli jumboqlar boladan harflar, so'zlar, rasmlar yoki raqamlardan foydalanish orqali umumiy ibora yoki so'zlarni aniqlashni talab qiladi. Jumboqlar bolalarda bilish jarayonlarini rivojlantirishning ajoyib usuli hisoblanadi.

16. Sudoku

Sudoku - bu o'yinchi raqamlar yoki belgilar yordamida bo'sh kataklarni to'ldiradigan faoliyat. Ushbu qiziqarli o'yin ko'plab kognitiv imtiyozlarni o'z ichiga oladi. Ramzlarga asoslangan jumboqlar bilish jarayonlarining rivojlanishiga va bolalarning mantiqiy fikrlashiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

17. Krossvordlar

Krossvordlar bilish jarayonlarini charxlaydi va so'z boyligini oshiradi. Savolga javob berish yoki ko'rsatmalarga murojaat qilish uchun bo'sh kataklarni to'ldirish bilish jarayonlarini rivojlantirishga foydalidir.

Bilish jarayonlarini rivojlantirishda o'yin muhimmi?

Bolalar uchun 6 ta o'yin

O'yin va o'rganish o'rtasida aniq tadqiqotga asoslangan qarashlar mavjud, chunki o'yin bolalarda bilish rivojlanishining muhim qismidir.

Bir nechta misollar keltirib o'tamiz.

1. Ip o'tkazish

Ip bilan ishlash- bu maktabgacha yoshdagi bolalar uchun qulay faoliyatlaridan biridir.

1. Har bir bolaga ip va rangli g'altaklar to'plamini bering.
2. Bir-biriga mos keladigan munchoq iplarini yasashingizni tushuntiring.
3. Bolalar qo'llarini boshlariga qo'yishlari kerak, etakchi esa ikkita rangni chaqiradi.
4. Rahbar "bor" deganidan so'ng, bolalar g'altaklar topib, ularni ip bilan bog'lashadi.
5. Har bir bolaning navbati etakchi bo'lib, guruh uchun ikkita rangni tanlaydi va ipni topadi.
6. Bolalar bir vaqtning o'zida topishlari kerak bo'lgan ranglar sonini ko'paytiring.

2. Ko'rsatmalar

Bolalarga "imkon" bering. Kichkintoyga "qo'g'irchoqni olib keling" yoki "stulni ko'rsating" kabi bir bosqichli so'rovlar berish ularga oddiy maqsadga yo'naltirilgan usullarni o'rganishga yordam beradi. Ilg'or o'quvchilar uchun "Stol ostida emaklab, stol atrofida sakrab o'ting va menga to'pni olib keling" kabi ko'p bosqichli yo'nalishlarni kiriting.

3. Endi ko'rasiz, endi ko'rmaysiz

Ushbu o'yinda ob'ektni tanlang va uni bolalar bilan tasvirlab bering. Ulardan so'rang: "Kichikmi yoki kattami? U qanday ranglarga ega? Ob'ektning bu qismi qanday shaklda?" Ob'ektni muhokama qilgandan so'ng, uni yoping va bolalardan ob'ekt qanday ko'rinishini eslab qolishlarini so'rang. Ko'proq tafsilotlarni eslab qolish uchun ob'ektni oching yoki ko'rsatilgan tafsilotlarni tekshiring (Sanderlend, n.d.).

4. Takroriy og'zaki o'yinlar

"Men sayrga chiqdim" kabi takrorlanuvchi og'zaki o'yinlar ham xotirani rivojlantirishga yordam beradi. Har bir kishi boshqalarning aytganlarini eslaydi va o'z narsasini qo'shadi. Masalan, 1-bola: "Men sayrga borib, olma olib keldim." 2-bola: "Men sayrga bordim, olma va banan olib keldim." 3-bola: "Men sayrga bordim va olma, banan va sabzi olib keldim." Va hokazo.

5. Men josusman

Bir kishi ko'rinadigan ob'ektni tasvirlash uchun maslahatlar beradi. Yana bir kishi nima ekanligini aniqlashga urinishda ayblanadi. Masalan, "Men kichkina ko'zlarim bilan katta va sariq narsalarni ayg'oqchi qilaman."

6. Tarqatmalar materiallar o'yini

Tarqatmalar yoki karta o'yinlari ish xotirasidan foydalanishni talab qiladigan bolalar uchun sevimli mashg'ulotlardir. Jungle ham uzoq va qisqa muddatli xotirani chaqiradigan katta yoshdagi bolalar uchun ajoyib tanlovdir. Psixologlar va o'qituvchilar uchun 4 ta ish varag'i

1. Erta bolalikni yo'naltirish markazi tomonidan tug'ilgandan besh yoshgacha bo'lgan rivojlanishni nazorat qilish ro'yxati - bu har bir muhim bosqichga erishilgan sanani ko'rsatadigan bo'sh joy bo'lgan nazorat ro'yxati. Ushbu hujjatda, shuningdek, ekspertni rivojlanish uchun yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tashvishlar haqida ogohlantirish uchun "Rivojlanish qizil bayroqlari" mavjud.

2. Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazlari ikki oylikdan besh yoshgacha bo'lgan bolalar uchun resurs taklif qiladi. Ushbu resurs ijtimoiy/hissiy, til,muloqot, kognitiv va harakat,jismoniy rivojlanish haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Bolaning rivojlanishini shifokor bilan muhokama qilishda ham gaplashadigan fikrlar mavjud.

3. Ish varag'i bo'lmasa-da, Bola taraqqiyot instituti tug'ilishdan 18 yoshgacha bo'lgan bilish jarayonlarining rivojlanish bosqichlarining ajoyib taqsimotini o'z ichiga oladi.

4. O'qituvchilarga haq to'laydi O'qituvchilar bilish jarayonlarining rivojlanish bosqichlarini tasvirlaydigan ajoyib bepul manbaga ega. Ushbu vizual bolalarning tug'ilgandan uch yoshgacha bo'lgan e'tibor va xotira, idrok va tushunchalar, fikrlash va akademik qobiliyatlarini ko'rsatadi. 4 bosqichlarni o'lchash uchun so'rovnomalar

Cattell Infant Intelligence Scale-dan kelajakdagi intellektni aniqlash uchun foydalanish mumkin bo'lmasa-da, u faqat bitta sohada aqliy nuqsonlar va rivojlanish kechikishlarini aniqlash uchun yaxshi chaqaloq klinikalarida odatiy boshlang'ich baholash sifatida ishlatilishi mumkin.Uni boshqarish va baholash oson, shuningdek, bolaning qiziqishini uyg'otadi.

"Cattell infant intelligence"shkalasi Garvard universitetining rivojlanayotgan bolalar markazi tomonidan nashr etilgan.

Bilish jarayonlarining rivojlanish darajasini baholash tizimi 4 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun tavsiya etiladi va ko'plab maktablarda qo'llaniladi. Ushbu baholashda quyidagi yo'nalishlar ko'rib chiqiladi:

- Ishlaydigan xotirasiz ijro funksiyasi
- Ishchi xotiraga ega ijro funksiyasi
- Operativ xotira
- Og'zaki tarkib
- Noverbal kontent

"Gesell" shkalasi amaliyotchilarga bolaning rivojlanishini 2,5 yoshdan 9 yoshgacha bo'lgan bolalarning odatiy o'sish shakllari bilan solishtirish imkoniyatini beradi.

O'yinchoqlar bilish jarayonlarini rivojlanishini kuchaytira oladimi?

“O'yinchoqlar” bilish jarayonlarining rivojlanishni mutlaqo oshirishi mumkin. Bolalar turli o'yinlarni o'ynashda turli o'yinchoqlardan foydalaniladi. O'yinchoq bola hayotining- yo'ldoshi, quvonch manbaidir. U nafaqat o'yin quroli, balki bolalar o'yinida sherik, o'rtoq, kattalar qo'lida esa tarbiyaning muhim qurollaridan biridir. O'yinchoq o'yin yaratishda ishtirok etadi, uning shaxsiga katta ta'sir ko'rsatadi. U bolaga shunchalik yaqinki, bola o'z o'yinchoqlarini sevadi, ularga bog'lanib qoladi, shu tufayli u o'zini atrofda to'laqonli a'zosi deb hisoblaydi. To'g'ri tanlangan o'yinchoqlar bolaning bilish jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan: oshxon va asbobl o'yinchoqlari xayoliy o'yinni rivojlantiradi.

Ko'plab maxsus tadbirlar va o'yinlar mavjud; masalan, qozon va qopqoqlarining mos kelishi tarbiyachiga ham, bolaga ham foyda keltiradigan faoliyat bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, uy-ro'zg'or buyumlari yoki o'yinchoqlarni saralash ham o'zaro manfaatli bo'lishi mumkin.

Plutarx ta'kidlaganidek, "Ta'lim - bu chelakni to'ldirish emas, bu olov yoqishdir." Bolalarning e'tiborini, idrokini, xotirasini, mantiqiy fikrlashni va mulohazalarini rivojlantirishga yordam berish orqali siz ularni butun umri davomida o'rganishga undaydigan olovni yoqasiz.

Kognitiv ta'lim ta'rifi tushunish, o'rganish va muloqot qilish uchun ishlatiladigan aqliy yo'llarni anglatadi. Idrok, fikrlash, eslash, muammolarni hal qilish, gapirish, tasavvur qilish va o'ylash uchun ishlatiladigan jarayonlarni o'z ichiga oladi. Ushbu yo'llar odamlarga ma'lumotlarni to'plash, ular haqida o'ylash va bilimlarini oshirish uchun yangi ma'lumotlarni ilgari o'rganilgan narsalar bilan birlashtirishga imkon beradi.

Albert Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasi ta'lim va bilishga nafaqat tajriba orqali emas, balki xulq-atvor va atrof-muhit omillari ta'sir qiladi, deb ta'riflaydi. Bolalar o'zlarining xatti-harakatlarini boshqaradilar. Ularning fikrlari ma'lum bir maqsadga erishish uchun moslashtirilgan. Bu bolalarda mashg'ulotlarni kuzatish va oqibatlarini oldindan fikrlash, o'ylash kabi qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan deb hisoblaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N. Qayumova “Maktabgacha pedagogika” o'quv qo'llanma T.2013
2. Z. Nishonova, Z. Qurbonova va boshqalar “Psixodiagnostika”
3. S.T. Sharapovning bitiruv malakaviy ishi T.2018. Internet ta'lim resurslari
4. <https://positivepsychology.com/cognitive-development-activities>

5. Abdumajitova S. A. PRIORITY OF THE PERSON-CENTERED EDUCATIONAL MODEL IN PRESCHOOL EDUCATION //International Academic Research Journal Impact Factor 7.4. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 53-57.
6. Abduqasimovna, A. S. (2022). DIFFERENT VIEWS OF EASTERN THINKERS AND PEDAGOGUES-SCIENTISTS ABOUT THE CHILD AND HIS EDUCATION. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(5), 348-352.
7. Abduqasimovna, A. S. (2022). ATTENTION TO THE EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE AND REFORMS IN THE FIELD OF PRESCHOOL EDUCATION. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(5), 342-347.
8. Абдумажитова, С. А. (2019). ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ У ДЕТЕЙ ЧУВСТВА ВРЕМЕНИ КАК ЭСТЕТИЧЕСКОГО ФЕНОМЕНА В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И МЕТОДИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (3), 81-83.
9. Abduqasimovna, A. S. (2022). <https://doi.org/10.5281/zenodo.6508403>. Results of National Scientific Research International Journal, 1(1), 265-269.
10. Г.У Холбоева - Болалариини мактаб таълимига психологик тайёргарлиги. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2022
11. Г.У Холбоева, Р.Ж Окбоева Формирование трудового воспитания у детей дошкольного возраста. - *Евразийский научный журнал*, 2018
- 7.К.Х. Аллабердиева. Ижодий фаолликни шакллантиришга йўналтирилган интегратсиялашган таълим // *Новости образования: исследование в XXI веке* 1 (5), 419-423
- 12.К. Allaberdieva. The Main Neuropedagogic Possibilities Of Formation At Children Of Senior Preschool Age Of Creative Activity // *European Journal Of Research And Reflection In Educational Sciences Vol 7, 1*
- 13.Г.М Алтибаева.Особенности организации взаимодействия дошкольного образовательного учреждения семьями воспитанников. *Вестник современной науки* 19-22
- 14.Г Altibaeva .Processes Of Formation intellectual Abilities of Preschool Teachers Through innovative Technologies.*Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences* 3 18-21